

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

КОЛЯДІНА НАТАЛІЯ ГЕННАДІЇВНА

УДК 347.922(477+4).001.36

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА НА ПОЗОВ
У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ ТА ОКРЕМИХ
ДЕРЖАВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ:
ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

Спеціальність 12.00.03 - цивільне право і цивільний процес;
сімейне право; міжнародне приватне право

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Одеса - 2016

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Відповідно до ст. 1 Конституції Україна є правовою державою, тобто державою, що заснована на визнанні та реальному забезпеченні прав і свобод людини і громадянина, верховенстві права, взаємній відповідальності людини і держави. Обов'язковим атрибутом такої держави, зокрема, є якісна діяльність судової гілки влади. В ст. 3 Конституції України закріплено, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Крім того, цією статтею визначено, що права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. На державу покладається головний обов'язок - утвердження і забезпечення прав і свобод людини. З огляду на це, у сучасному українському суспільстві можна констатувати прогресуюче значення чинника гуманізації правосуддя. Про необхідність орієнтування сфери юстиції на людину останнім часом стрімко заговорили в багатьох країнах.

Сьогодні реалізація права на позов та його межі за українським законодавством - якісно нова конструкція, яка і дотепер трансформується під впливом об'єктивних чинників, серед яких загальносвітові, загальноприйняті стандарти у сфері прав людини і громадянина займають не останнє місце. У зв'язку з цим визначення напрямків, якості такої трансформації та підкріплення їх нормами законодавства є обґрунтованою необхідністю у нашій державі.

Проблема права на позов залишається однією з центральних і одночасно найважливіших тем у цивільному процесуальному праві багатьох країн. Очевидно, що чинне цивільне процесуальне законодавство України у цьому аспекті потребує не тільки удосконалення, але і адекватної оцінки. Одним із методів такої оцінки і, відповідно, основою визначення напрямків удосконалення є використання зарубіжного досвіду. Прогресуюча актуальність впливу іноземного законодавства підкріплюється тим, що у вітчизняній науці стало більш широким звернення до досвіду зарубіжного (європейського) права, викликане появою в останні два десятиліття нових можливостей вивчення нормативно-правових актів, судової практики і доктрини.

Інтерес до зазначеної проблематики обумовлений, з одного боку, великою кількістю позовів, поданих громадянами та організаціями до суду. Не завжди при цьому такі звернення переслідують добросовісні цілі. З іншого боку, як свідчить судова практика, нерідко право на позов не може бути реалізовано добросовісним учасником цивільних правовідносин через прогалини у законодавстві.

Особливої актуальності в умовах сьогодення тема дисертаційного дослідження набуває у зв'язку з тривалим здійсненням спроб уніфікації процесуальних норм, зокрема, у зв'язку з розробленням та обговоренням проекту Цивільного процесуального кодексу ЄС. У колізійних та процесуальних

нормах, що містяться в нормативно-правових актах, чинних на території України, і які регулюють процедуру визначення застосованого процедурного права, існує багато прогалин і протиріч, що ускладнює їхнє практичне застосування й надає широкі можливості для різного роду зловживань у процесуальній сфері. Матеріальні та процесуальні норми вітчизняного законодавства на сьогоднішній день комплексно не вирішують проблемні питання в цій галузі.

Питання реалізації в Україні права на позов, зокрема у порівняльно-правовому аспекті, у сучасній вітчизняній доктрині не досліджувались. Більшість робіт відноситься до теоретичних напрацювань початку ХХ століття. Незначне місце серед них займають науково-кваліфікаційні та монографічні роботи сучасного українського періоду. Але й ті та інші присвячені окремим аспектам інституту позову і меншою мірою стосуються питання правозастосування. Таким чином, є всі підстави вважати, що тема дисертації в цілому та на концептуальному рівні недостатньо досліджена в науці. Не менш важливою потребою є також аналіз колізійних питань цивільного процесуального права України, особливо у зв'язку з можливістю зробити висновки щодо проблем практики застосування окремих положень Цивільного процесуального кодексу України (далі - ЦПК України) та Закону України «Про міжнародне приватне право».

Таким чином, питання реалізації права на позов в Україні і в державах ЄС та їх порівняльний аналіз є актуальними як з теоретичної, так і з практичної точок зору, чим пояснюється доцільність обрання теми дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри цивільного процесу Національного університету «Одеська юридична академія» «Цивільне судочинство у світлі судової реформи в Україні» на 2011-2015 роки як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку української державності та права» на 2011-2015 роки (державний реєстраційний номер 0110Ш00671).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є дослідження теоретичних та практичних питань реалізації права на позов у цивільному процесі України та окремих держав Європейського Союзу у порівняльно-правовому аспекті, а також внесення теоретично обґрунтованих пропозицій щодо удосконалення цивільно-процесуального законодавства України в цій сфері.

Для досягнення поставленої мети в дисертації вирішувалися наступні завдання:

розглянути історію виникнення і розвитку інституту цивільного позову як засобу захисту прав та інтересів осіб;

визначити поняття, юридичну природу та зміст права на позов;
 дослідити поняття «умови реалізації права на позов» та його складові:
 передумови права на пред'явлення позову і умови здійснення права на
 пред'явлення позову;

здійснити класифікацію передумов права на пред'явлення позову;
 з'ясувати схожі риси та відмінності у реалізації права на позов за
 законодавством України та окремих держав Європейського Союзу;
 дослідити колізії у процесуальному законодавстві України та окремих
 держав Європейського Союзу у сфері реалізації права на позов, а також
 напрямки уніфікації процесуальних норм у межах Європейського Союзу;

розробити науково обґрунтовані пропозиції та рекомендації щодо
 вдосконалення національного цивільного процесуального законодавства з метою
 найбільш повної реалізації права на позов.

Об'єктом дослідження є правовідносини, що виникають у процесі
 реалізації права на захист порушених, невизнаних або оспорюваних цивільних
 прав і свобод у межах позовного провадження.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні питання реалізації
 права на позов у цивільному процесі України та окремих держав Європейського
 Союзу у порівняльно-правовому аспекті.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертаційного
 дослідження є низка загальнонаукових і спеціальних методів пізнання, вибір
 яких обумовлений особливостями його мети і завдань, об'єкту і предмету.
 У дисертації при дослідженні проблематики реалізації права на позов широко
 застосовується компаративний метод, який став основним методом дослідження
 (розділ 1, підрозділ 2.1, розділ 3). За допомогою історико-юридичного методу
 досліджено генезу поняття права на позов та реалізації зазначеного права
 (розділ 1, розділ 3). Для вирішення окремих завдань було використано такі
 методи: формально-логічний - при визначенні змісту ключових термінів,
 таких, як право на позов, реалізація права на позов (розділ 1, підрозділ 2.1);
 системно-структурний - при комплексному аналізі умов реалізації права на
 позов та наслідків їх недотримання (розділ 2); за допомогою методу системного
 аналізу з'ясовано спільні риси та відмінності у нормативному забезпеченні
 реалізації права на позов за цивільно-процесуальним законодавством України та
 окремих держав ЄС (розділ 2, розділ 3). Крім того, в ході дослідження комплексно
 використовувались загальнонаукові методи дослідження, такі, як герменевтичний
 (розділ 1, підрозділ 2.1), структурно-функціональний (розділ 2), аналітичний
 (підрозділ 1.3, розділи 2 і 3).

Теоретичну основу дослідження склали наукові праці вітчизняних та
 зарубіжних процесуалістів і цивілістів. Найважливіші ідеї були почерпнуті
 з праць таких класиків цивільного процесу, як Є. В. Васьковський,
 А. Х. Гольмстен, Т. М. Яблочков. Питання про теоретичні основи поняття
 права на позов знайшло відображення в роботах багатьох відомих вчених-

процесуалістів: В. О. Аболоніна, В. В. Баранкової, С. С. Бичкової, В. А. Бігуна, С. В. Боботова, М. П. Боголепова, О. Бюлова, Є. В. Васьковського, В. М. Гордона, М. А. Гурвича, А. Г. Давтян, А. О. Добровольського, Д. В. Дождєва, І. Є. Енгельмана, І. А. Жеруоліса, Г. О. Жиліна, В. М. Жуйкова, Т. М. Кілічави, О. Ф. Клейнмана, О. Н. Кожухаря, В. В. Комарова, Є. О. Крашенинникова, Є. О. Нефед'єва, Г. Л. Осокіної, В. К. Пучинського, О. В. Салогубової, М. К. Треушнікова, Л. В. Туманової, Д. М. Чечота, М. С. Шакарян, В. М. Шерстюка, В. Н. Щеглова, М. Й. Штефана, Ю. С. Червоного, К. С. Юдельсона, Т. М. Яблочкова, В. В. Яркова та інших. У дисертації використовувалися праці зарубіжних вчених, зокрема, Ю. Біндера, Р. Брунса, А. Ваха, Б. Віндшейда, Г. Дегенкольба, Р. фон Іеринга, Х. Зауера, Л. Кадьє, Ф. Кляйна, Т. Мутера, Ю. Планка, Ф. К. фон Савіньї, А.Троллера, К. Хельвіга та інших.

Емпіричною базою дослідження є рішення Конституційного Суду України, практика Європейського Суду з прав людини, Верховного Суду України та Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних та кримінальних справ.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація є першим у вітчизняній доктрині цивільного процесу спеціальним комплексним дослідженням проблематики реалізації права на позов за законодавством України та окремих держав Європейського Союзу у порівняльно-правовому аспекті.

У межах здійсненого дослідження одержано такі результати, що мають наукову новизну:

вперше:

сформульовано авторське визначення поняття права на позов, під яким розуміється позитивне процесуальне право у системі прав людини, відповідно до якого кожна особа має можливість ініціювати судовий розгляд справи у позовному провадженні щодо своїх цивільних прав і свобод;

сформульовано авторське визначення поняття реалізації права на позов, як процесу, в якому особа, умови правомочності якої встановлені цивільним процесуальним законом, шляхом вчинення конкретних, передбачених у цивільному процесуальному законі дій, здійснює право на порушення позовного провадження, що не залежить від характеру і сутності цивільного спору, з яким зазначена особа звертається до суду;

обґрунтовано висновок, що міжнародна підсудність є спеціальною передумовою реалізації права на позов. Доведено необхідність закріплення у ЦПК України процесуальних наслідків порушення правил міжнародної підсудності, у зв'язку з чим, запропоновано частину другу статті 122 ЦПК України, яка встановлює підстави відмови у відкритті провадження у справі, доповнити пунктом шостим наступного змісту: «б) заява подана з порушенням

правил міжнародної підсудності, встановлених законом або міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України»;

обґрунтовано доцільність розширення переліку форм пред'явлення позову та необхідність передбачення у процесуальному законодавстві можливості подачі позовної заяви до суду за допомогою електронних засобів з метою найбільш повної реалізації права на позов. Запропоновано частину першу статті 119 ЦПК України викласти в наступній редакції: «1. Позовна заява подається до суду у письмовій формі. Позовна заява також може бути подана до суду шляхом заповнення форми, що розміщена на офіційному сайті суду в інформаційно-телекомунікаційній мережі «Інтернет»;

доведено необхідність закріплення у ЦПК України можливості перегляду рішень національного суду про відмову у відкритті провадження у справі з підстав порушення правил міжнародної підсудності, що виключає можливість подачі такого позову до того ж суду, за нововиявленими обставинами. З цією метою запропоновано доповнити статтю 361 ЦПК України частиною третьою наступного змісту: «3. Ухвала національного суду, якою позивачеві було відмовлено у відкритті провадження у справі з підстав порушення права міжнародної підсудності, що виключає можливість подачі такого позову до того ж суду, може бути переглянута за нововиявленими обставинами у випадку, якщо компетентний суд іноземної держави також відмовив у розгляді такого позову»;

вдосконалено:

поняття позову як нерозривної єдності двох вимог: процесуальної (вимоги до суду) і матеріально-правової (вимоги до відповідача), що зумовлює висновок про нерозривну єдність двох найважливіших категорій: права на позов у процесуальному сенсі і права на позов у матеріальному сенсі. Однак право на позов у процесуальному сенсі і право на позов у матеріальному сенсі - категорії хоча і взаємопов'язані, але абсолютно не збігаються за своїм змістом, підставами, суб'єктним складом і юридичними наслідками;

висновок про те, що дискреційні повноваження суду, передбачені цивільним процесуальним законом, ускладнюють процес реалізації права на позов, тому повинні бути мінімізовані. В аспекті реалізації права на позов таким дискреційним повноваженням суду є можливість відстрочення та розстрочення судових витрат, зменшення їх розміру або звільнення від їх оплати;

положення про необхідність закріплення у статті 29 ЦПК України визначення цивільної процесуальної дієздатності з урахуванням дієздатності, закріпленої матеріальним законом. У зв'язку з чим запропоновано доповнити вказану статтю частиною четвертою наступного змісту: «4. Здатність особисто здійснювати цивільні процесуальні права та виконувати свої обов'язки в суді (цивільна процесуальна дієздатність) у окремих категоріях справ може встановлюватися спеціальним законом»;

дістало подальшого розвитку:

положення про те, що обов'язок здійснення правосуддя щодо спірного цивільного правовідношення виникає у суду внаслідок здійснення права на позов, яке передбачає наявність двох складових реалізації права на позов: передумов права на пред'явлення позову та умов його здійснення;

класифікація умов реалізації права на позов, з наявністю яких закон пов'язує виникнення, зміну, припинення права на судовий захист у позовному провадженні. Зокрема, запропоновано такі критерії класифікації, як: залежність від волі суб'єкта, який ініціює судовий процес, критерій наявності або відсутності умови для порушення судового процесу;

висновок про те, що у законодавстві України, ФРН, Франції, Австрії, Польщі право на позов розглядається як самостійне суб'єктивне право, яким володіє конкретна особа у визначених випадках за наявності певних умов;

положення про необхідність, з огляду на зарубіжний досвід, уніфікації процесуальних норм за допомогою матеріально-правової, а не колізійно-правової уніфікації, що дозволить реалізовувати право на позов громадянам України у державі перебування та зробити судовий процес однорідним та адаптованим до реалій сьогодення не тільки на рівні національного, а й міжнародного права.

Практичне значення одержаних результатів. Сформульовані в дисертації висновки та пропозиції можуть бути використані у:

науково-дослідній діяльності - для подальшого дослідження теоретичних та практичних питань реалізації права на позов за законодавством України та законодавством держав ЄС у порівняльно-правовому аспекті;

правотворчій діяльності - для підготовки проектів законів про внесення змін до чинного процесуального законодавства України з метою його удосконалення та приведення у відповідність із законодавством Європейського Союзу;

правозастосовній діяльності - для удосконалення практики діяльності юрисдикційних органів з метою всебічного забезпечення судового захисту порушеного права суб'єктів цивільних відносин;

навчальному процесі - при викладанні курсів цивільного процесуального права, міжнародного приватного права, підготовці підручників, навчальних посібників, курсів лекцій, практикумів із зазначених дисциплін.

Апробація результатів дослідження. Дисертацію виконано та обговорено на кафедрі цивільного процесу Національного університету «Одеська юридична академія». Результати дослідження використовувалися у навчальному процесі під час проведення практичних занять з навчальних дисциплін «Цивільне процесуальне право України», «Міжнародне приватне право».

Теоретичні висновки, сформульовані в дисертації, доповідалися та обговорювалися на науково-практичних конференціях, зокрема, на: Науково-

практичній конференції «Договірне регулювання суспільних відносин» (м. Запоріжжя, 19-20 квітня 2013 р.); Науково-практичній конференції, присвяченій світлій пам'яті професора О. А. Пушкіна, «Проблеми цивільного права та процесу» (м. Харків, 25 травня 2013 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Держава і право: проблеми становлення і стратегія розвитку» (м. Ужгород, 15-16 листопада 2013 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Права людини в умовах сучасного державотворення: теоретичні і практичні аспекти» (м. Дніпропетровськ, 22-23 листопада 2013 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Юридичні науки: проблеми і перспективи» (м. Острог, 6-7 грудня 2013 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Конституція Российской Федерации как основа развития правового государства и гражданского общества в России» (м. Казань, 7-11 квітня 2014 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Юридична освіта та юридична наука в Україні: витоки, сучасність, перспективи» (м. Запоріжжя, 16-17 жовтня 2014 р.); Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції ім. Ю. С. Червоного «Актуальні проблеми цивільного права та процесу» (м. Одеса, 13 грудня 2013 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми цивілістики» (м. Одеса, 21 листопада 2014 р.).

Публікації. Основні теоретичні положення та висновки дисертації викладені у 14 публікаціях, у тому числі 5 наукових статтях, опублікованих у фахових виданнях з юридичних наук, перелік яких затверджено МОН України, 1 статті, опублікованій у зарубіжному періодичному виданні, та 9 тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура дисертації зумовлена метою і завданнями дослідження. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, що містять одинадцять підрозділів, висновків та списку використаних джерел (195 найменувань). Загальний обсяг дисертації складає 212 сторінок, з яких основних зміст - 192 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, мету, завдання, об'єкт, предмет, методи дослідження, розкрито наукову новизну одержаних результатів та їх практичне значення, зазначено про апробацію результатів дослідження, публікації та структуру дисертації.

Перший розділ «Поняття права на позов: теоретичне та практичне існування в правовій дійсності» складається з трьох підрозділів, присвячених аналізу наукового розроблення проблеми реалізації права на позов, джерел права з проблематики теми та методології дослідження.

Підрозділ 1.1. «Генеza та сучасний рівень дослідження проблематики права на позов» присвячено короткому огляду наукових робіт за напрямком

дослідження та аналізу нормативних першоджерел, якими охоплюються різноманітні історичні пам'ятки. Значну увагу в дисертації приділено цивілістичній доктрині, в якій на різних етапах розвитку досліджувалась проблематика реалізації права на позов. Вихідним положенням при цьому є те, що загальному дослідженню питання права на позов та його реалізації було приділено увагу з боку європейської правової доктрини. Зроблено висновок, що жодна із запропонованих доктриною конструкцій права на позов не дає єдиного та вичерпного пояснення природи реалізації конституційного права на судовий захист у позовному провадженні.

У підрозділі 1.2. «Виникнення права на позов у законодавстві держав континентальної системи права: історичний та теоретичний аналіз» на підставі дослідження джерел різних історичних періодів проаналізовано виникнення поняття «позов» (*actio*) в якості єдності матеріального і процесуального елементів. Розглянуто концепції історично складених наукових підходів до розуміння змісту поняття «право на позов», систематизовано та охарактеризовано основні положення, які були покладені в основу цивільної процесуальної доктрини. Висвітлено теоретичні основи розуміння права на позов крізь призму континентальної системи права, сформульовано дефініції понять «право на позов» та «реалізація права на позов». Підтримано позицію, згідно з якою право на позов - це категорія як матеріального, так і процесуального права. Матеріально-правова сторона права на судовий захист пов'язана із захистом суб'єктивного матеріального права, і має право на такий захист той, кому насправді належить порушене чи оспорюване право або охоронюваний законом інтерес. Право на судовий захист у процесуальному сенсі означає право на судову діяльність з розгляду і вирішення справи, право на користування наданими процесуальним законом правомочностями з метою винесення законного і обґрунтованого рішення.

У підрозділі 1.3. «Поняття та зміст права на позов» визначено поняття права на позов як складної юридичної конструкції, досліджено його зміст. З'ясовано, що, не дивлячись на існування принципово різних підходів до визначення поняття позову, розуміння змісту права на позов представниками різних наукових шкіл у багатьох моментах характеризується єдністю. У підрозділі узагальнено доктринальні підходи до розуміння феномену права на позов, зроблено акцент на нерозривній єдності та характеристиці двох найважливіших категорій: права на позов у процесуальному сенсі і права на позов у матеріальному сенсі. Зміст права на позов розглядається як право на вимогу зацікавленої особи, що впливає зі спірного матеріального правовідношення про захист свого права та законного інтересу або права та законного інтересу інших осіб, що підлягає розгляду та вирішенню в установленому законом порядку. При цьому обґрунтовано, що право на позов у матеріальному сенсі як право на його задоволення не може існувати без права на позов у процесуальному сенсі.

Другий розділ «Реалізація права на позов за цивільним процесуальним законодавством України» складається з чотирьох підрозділів, присвячених дослідженню поняття та змісту передумов права на пред'явлення позову та умов його здійснення, висвітленню процесуальних механізмів, що сприяють реалізації права на позов та можуть спричинити його обмеження. Вихідна теза в контексті даного розділу полягає в тому, що для реалізації права на позов, тобто досягнення кінцевого процесуального результату, ініціатору позовного провадження необхідно дотриматися передумов права на пред'явлення позову та умов його здійснення. Концептуальною позицією є те, що невизначеність процесуальних передумов у національному законодавстві призводить до того, що процесуальні правовідносини вважаються такими, що виникли у будь-якому випадку з моменту пред'явлення позову до суду. Не враховує чинне законодавство й випадків, коли суд може встановити відсутність необхідних підстав надання позовного захисту після порушення провадження у справі. Оскільки цивільне процесуальне законодавство України не оперує ані поняттям передумови права на пред'явлення позову, ані поняттям умови здійснення такого права, констатовано, що висновок про їх існування і дієвість можна зробити з аналізу норм, які встановлюють процесуальні наслідки невиконання та недотримання зазначених умов.

У підрозділі 2.1. *«Поняття та зміст передумов права на пред'явлення позову та умов його здійснення»* обґрунтовано доцільність розподілу умов реалізації права на позов на передумови права на пред'явлення позову та умови його здійснення з урахуванням їхнього змісту. Наголошено на важливості інституту умов реалізації права на позов для цивільного процесуального права України, оскільки, якщо будь-яка з передумов права на пред'явлення позову відсутня, то відсутнє і право на судовий захист у межах позовного провадження, а у випадку невиконання умов здійснення права на пред'явлення позову - звернення до суду не призведе до позитивних наслідків, на які сподівається позивач, тобто не може бути реалізовано.

У підрозділі визначено поняття передумов права на пред'явлення позову та умов його здійснення, досліджено їх зміст. До перших віднесено позитивні та негативні умови, наявність яких необхідна та достатня для виникнення та первинного визнання права на пред'явлення позову. До другої категорії належать умови, дотримання яких необхідно для того, щоб здійснення права на пред'явлення позову призвело до юридичних наслідків, настання яких бажав позивач.

У підрозділі 2.2. *«Передумови права на пред'явлення позову за цивільним процесуальним законодавством України»* досліджено основні напрямки цивілістичної доктрини та законодавче регулювання передумов права на пред'явлення позову за цивільним процесуальним законодавством України. Встановлено, що за наявності передумов права на пред'явлення

позову у особи виникає право на судовий розгляд її цивільно-правової вимоги. У разі ж відсутності будь-якої з необхідних передумов не виникає саме право на звернення до суду, отже, суд не вправі (і не зобов'язаний) прийняти заяву і здійснити відповідний акт правосуддя. Проаналізовано та удосконалено класифікацію передумов права на пред'явлення позову та детально розглянуто кожну з них.

У підрозділі 2.3. «Умови здійснення права на пред'явлення позову за цивільним процесуальним законодавством України» проаналізовано ключове у розумінні дисертаційного дослідження поняття реалізації права на позов у процесуальному сенсі. Охарактеризовані закріплені в чинному цивільному процесуальному законі умови здійснення права на пред'явлення позову, зокрема: дотримання правил підсудності справи тому суду, в який пред'явлено позов, та дотримання належної форми пред'явлення позову. Окрему увагу приділено дослідженню такої умови здійснення права на пред'явлення позову як міжнародна підсудність. Так, остання розглядається у якості спеціальної передумови реалізації права на позов. Акцентовано увагу на необхідності встановлення у ЦПК України процесуальних наслідків порушення правил міжнародної підсудності.

У підрозділі 2.4. «Процесуальні механізми в законодавстві України, що сприяють реалізації права на позов та можуть спричинити його обмеження» досліджено механізми у цивільному процесуальному законодавстві України, що сприяють реалізації права на позов та можуть спричинити його обмеження. З'ясовано, що більшість процесуальних інститутів встановлюють об'єктивні спеціальні умови для реалізації права на позов. Проаналізовано інститути залишення позовної заяви без руху та повернення позовної заяви у чинному законодавстві України, обґрунтовано висновок, що необхідною є законодавча регламентація передумов права на пред'явлення позову та умов його здійснення. Поділ таких процесуальних передумов на передумови права на пред'явлення позову та умови його здійснення на законодавчому рівні сприятиме чіткому визначенню дій суду та відповідних процесуальних наслідків.

У третьому розділі «Особливості реалізації права на позов за цивільним процесуальним законодавством окремих держав Європейського Союзу», що складається з чотирьох підрозділів, розкриваються особливості нормативного забезпечення права на позов та реалізації права на позов за процесуальним законодавством окремих держав Європейського Союзу. Проаналізовано підходи до розуміння права на позов у відповідних нормативних джерелах кожної з держав. З'ясовано окремі види передумов реалізації права на позов згідно з цивільним процесуальним законодавством кожної з розглянутих держав. Зроблено висновки порівняльного характеру щодо реалізації права на позов згідно з цивільним процесуальним законодавством України та окремих держав Європейського Союзу.

У підрозділі 3.1 «*Реалізація права на позов за законодавством Федеративної Республіки Німеччина*» проаналізовано історичні етапи розвитку права на позов, здійснено порівняльно-правовий аналіз сучасного стану цивільного процесуального права України і ФРН в частині реалізації права на позов. У підрозділі розглянуто доктринальні погляди німецьких вчених-правознавців на проблематику права на позов та його реалізацію, виділено характерні риси історичних етапів розвитку німецької правової доктрини, яка вплинула на формування чинного процесуального законодавства ФРН. Оскільки в порівнянні з цивільним процесуальним законодавством України цивільне процесуальне законодавство ФРН є більш стабільним та меншою мірою піддавалось реформуванню, останнє розглянуто як таке, що базується на сталих законодавчих позиціях та слідуваннях загальноприйнятим науковим теоріям і сприяє реалізації права на позов. Про це, зокрема, свідчать положення сучасної німецької доктрини та чинне цивільне процесуальне законодавство ФРН, які дозволили дійти висновку, що право на позов у процесуальному сенсі, тобто право на забезпечену законодавством можливість звернення до суду у позовному провадженні, має кожна правоздатна особа. Встановлено, що цивільне процесуальне законодавство України, проголошує право кожного на судовий захист та визнає це право безумовним, як і законодавство ФРН, проте кожна із зазначених правових систем фактично встановлює процесуальні передумови, за наявності чи відсутності яких це право може бути реалізоване.

У підрозділі 3.2. «*Реалізація права на позов за законодавством Французької Республіки*» досліджено особливості теоретичного підґрунтя реалізації права на позов у доктрині французького права, в якій останній розглядається виключно як процесуальна категорія. Обґрунтовано, що реалізацію права на позов цивільне процесуальне законодавство Французької Республіки, на відміну від цивільного процесуального законодавства України, пов'язує з юридичною заінтересованістю особи. Встановлено, що у Французькій Республіці при відсутності відповідних міжнародних угод іноземці можуть пред'являти, як правило, позови до відповідачів-французів, а не до іноземців. Виняток становлять справи у спорах між іноземцями з приводу нерухомого майна, що знаходиться у Франції, виконання у Франції іноземного судового рішення. З'ясовано, що Цивільний процесуальний кодекс Французької Республіки сприяє реалізації права на позов громадянами Франції та обмежує останнє щодо іноземних громадян.

У підрозділі 3.3. «*Реалізація права на позов за законодавством Австрійської Республіки*» проаналізовано відмінності австрійського цивільного процесуального законодавства від цивільного процесуального законодавства України в частині реалізації права на позов. Доведено, що процесуальне право на позов в Австрійській Республіці розглядається у тісному зв'язку з правом матеріальним. Встановлено, що відмінністю австрійського процесу є особливий підхід до поняття правоздатності. Так, на

відміну від українського законодавства, в австрійському законодавстві недолік правоздатності розглядається як такий, що може або не може бути подоланий шляхом вчинення вольових дій ініціатором цивільного процесу. Відповідно ці дві процесуальні підстави мають різні процесуальні наслідки. Якщо недолік правоздатності може бути подоланий, суд зобов'язаний надати стороні процесу строк для усунення цього недоліку. Іноземець за процесуальним законодавством Австрійської Республіки, який не володіє за законами своєї держави правом на самостійне представлення та захист своїх інтересів у суді, але може мати таке право згідно з австрійськими законами, визнається таким, що має процесуальні права на представлення і захист своїх інтересів в суді Австрійської Республіки. Обґрунтовано, що доступ до позовної форми захисту в Австрійській Республіці у порівнянні з Україною є більш регламентованим на законодавчому рівні. Встановлено, що нормативне регулювання реалізації права на позов в Австрійській Республіці ускладнюється тим, що окремі правила реалізації права на позов, закріплені в спеціальних законах.

У підрозділі 3.4. «*Реалізація права на позов за законодавством Республіки Польща*» висвітлено особливості польської процесуальної доктрини, що виділяє право на суд (*^ g a w o d o s ^ du*), складовою якого є право на позов, у матеріальному та формальному сенсі. З'ясовано, що характерною рисою функціонування польської судової системи є встановлення імперативної ролі суду у процесі реалізації права на позов. Проаналізовано цивільне процесуальне законодавство Республіки Польщі у порівнянні з цивільним процесуальним законодавством України та встановлено, що основною формою права на суд за процесуальним правом Республіки Польщі є право на пред'явлення позову, яке може бути реалізовано шляхом дотримання передумов, передбачених законом. Встановлено, що Цивільний процесуальний кодекс Республіки Польщі практично не встановлює дискреційних повноважень суду, процес реалізації права на позов поставлений у залежність від чітких імперативних норм.

ВИСНОВКИ

У **Висновках** викладаються найбільш важливі теоретичні положення дисертаційного дослідження, формулюються пропозиції щодо удосконалення актів чинного законодавства в частині реалізації права на позов.

1. Концептуальні витoki проблеми права на позов та реалізації права на позов знаходяться у процесуальній доктрині та законодавстві країн загального права і лежать у площині проблеми доступу до правосуддя, яка почала набувати значної актуальності в Європі у 60-х роках XX століття.

2. Сформульована в римському праві формула «*actio habere - ius habere*» - «мати позов означає мати право» підкреслює значення поняття позову та акцентує увагу на тому, що будь-яке юридичне питання розглядається у першу чергу з точки зору позовного захисту, а потім права. Саме це правило

було покладено в основу європейської, а згодом і української процесуальної доктрини.

3. Поняття позову як нерозривної єдності двох вимог - процесуальної (вимоги до суду) і матеріально-правової (вимоги до відповідача) логічно зумовлює висновок про нерозривну єдність двох найважливіших категорій: права на позов у процесуальному сенсі і права на позов у матеріальному сенсі. Однак зазначені категорії хоча і взаємопов'язані, але абсолютно не збігаються за своїм змістом, підставами, суб'єктним складом і юридичними наслідками.

4. Право на позов у матеріальному сенсі як право на його задоволення, тобто отримання захисту, не може існувати без права на позов у процесуальному сенсі. У свою чергу, право на задоволення позову не можна вважати реалізованим після закінчення розгляду справи по суті та винесення судом рішення про задоволення позову, якщо за характером порушеного права або інтересу потрібні дії з надання реального захисту цього права або інтересу. Позов як засіб судового захисту суб'єктивних прав і законних інтересів вичерпає себе лише тоді, коли позивач отримає повне і реальне задоволення, що можливо тільки у випадку виконання судового рішення, яке містить висновок про захист порушеного права або інтересу.

5. Право на позов у матеріальному сенсі - це право на задоволення матеріально-правових вимог, яке встановлюється судом у кожному окремому випадку у ході розгляду справи по суті. Право на позов у процесуальному сенсі є правом на його пред'явлення.

6. Обов'язок здійснення правосуддя щодо спірного цивільного правовідношення виникає внаслідок здійснення права на позов, яке передбачає наявність двох складових: передумов права на пред'явлення позову та умов його здійснення. Ці дві категорії є складовими реалізації права на позов.

7. Будь-яке звернення до суду викликає обов'язок суду розглянути заяву для встановлення наявності обох категорій умов, з відсутністю яких пов'язані або неможливість розгляду цивільно-правового спору (відсутність умов першої категорії), або недопущення процесу, яке закон надає можливість усунути (відсутність умов другої категорії).

8. Під реалізацією права на позов розуміється процес, у якому особа, умови правомочності якої встановлені цивільним процесуальним законом, шляхом вчинення конкретних, передбачених у цивільному процесуальному законі дій, здійснює право на порушення позовного провадження. Істотною властивістю даного права є його самостійний характер. Ця властивість полягає в тому, що зазначене право взагалі не залежить від характеру і сутності цивільного спору, з яким особа звертається до суду. Щоб реалізувати право на позов, тобто досягнути кінцевого процесуального результату, ініціатору позовного провадження необхідно дотриматися передумов права на пред'явлення позову та умов його здійснення. До перших, відносяться

ті позитивні та негативні умови, наявність яких необхідна та достатня для виникнення та первинного визнання права на пред'явлення позову. До другої категорії належать ті, дотримання яких необхідно для того, щоб здійснення права на пред'явлення позову призвело до юридичних наслідків, настання яких бажав позивач.

9. Процесуальні передумови, з якими пов'язана реалізація права на позов, повинні бути наявними не тільки на момент подання заяви, але й протягом усього процесу з розгляду і вирішення справи. Подальше припинення існування будь-якої з передумов, на основі якої виникло право на звернення з позовом до суду, є перешкодою для подальшого розвитку процесу.

10. Цивільне процесуальне законодавство України не оперує поняттям «умови реалізації права на позов», не виокремлює ані поняття «передумови права на пред'явлення позову», ані поняття «умови здійснення права на пред'явлення позову». Висновок про їх існування і дієвість можна зробити з аналізу норм, які встановлюють процесуальні наслідки невиконання та недотримання зазначених умов. Всебічний розгляд нормативного регулювання питання реалізації права на позов дозволяє дійти висновку, що у чинному ЦПК України збережено відносно збалансовану систему передумов права на пред'явлення позову, що, однак, не виключає необхідності його часткової модифікації з метою приведення його у відповідність з європейськими стандартами.

11. Виникнення і збереження права на пред'явлення позову залежить від наявності передбачених у процесуальному законі передумов права на пред'явлення позову та процесуальних умов. Такі передумови закріплені у частині другій статті 122 «Відкриття провадження у справі», а процесуальні умови - у статті 121 «Залишення позовної заяви без руху, повернення заяви» ЦПК України. Тільки на стадії порушення цивільного процесу суддя має право прийняти позовну заяву до провадження, а у випадку, якщо позивач не виконав вимоги закону, суддя може відмовити у прийнятті позовної заяви, повернути заяву або залишити її без розгляду. Головним у цій ситуації є те, щоб визначені в законі вимоги не були надто жорсткими, а зазначені правові наслідки недотримання вимог закону були обґрунтованими та правомірними, в іншому випадку і перші, і другі створюватимуть перешкоди у реалізації права на позов.

12. При встановленні судом під час перевірки передумов на пред'явлення позову відсутності права на його пред'явлення, суд постановляє ухвалу, якою констатує остаточну відсутність такого права і на цій підставі відмовляє у розгляді спору. Зазначене рішення суду саме по собі має зміст і значення акту правосуддя з питання процесуального права, оскільки має відповідний процесуальний наслідок - неможливість повторного звернення до суду.

13. При встановленні судом недотримання вимог процесуального характеру суд виносить ухвалу про повернення позовної заяви, якою констатує

тимчасову (секундарну) відсутність права на пред'явлення позову. Така ухвала не перешкоджає повторному зверненню із заявою до суду, якщо перестануть існувати обставини, що стали підставою для повернення заяви.

14. «Право бідності», яке запропоновано процесуальною доктриною, слід розглядати як механізм надання пільг у сплаті судових витрат. При цьому суди повинні оцінювати два критерії — фінансовий, тобто майнове становище особи, та критерій «обґрунтованості вимог» особи, з якими вона звертається до суду. Крім того, вирішення питання надання будь-яких пільг у сплаті судових витрат не повинно ставитися у залежність виключно від внутрішнього переконання судді. Доцільно передбачити вичерпний перелік таких випадків у законодавстві України, як це зроблено у законодавстві ФРН.

15. За законодавством України коло осіб, які мають право на позов, є ширшим, ніж в державах ЄС, законодавство яких досліджується. Так, законодавство ФРН, Французької Республіки, Австрійської Республіки, Республіки Польщі пов'язує реалізацію права на позов з правовим зв'язком особи з державою, тобто ознакою громадянства. Відповідно до конституцій зазначених держав право на судовий захист закріплюється за кожним. Проте у цивільному процесуальному законодавстві право на позов надається тільки громадянам. В цьому аспекті цивільне процесуальне законодавство України має переваги, оскільки у статті 3 ЦПК України закріплюється право кожної особи звернутися до суду за захистом своїх порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів.

16. Як спеціальну передумову реалізації права на позов слід розглядати міжнародну підсудність. Для належного правозастосування норм про міжнародну підсудність необхідним є узгодження матеріального (Закону України «Про міжнародне приватне право», яким фактично на сьогоднішній день врегульовані питання міжнародної підсудності) та процесуального (ЦПК України) законів. Також вбачається необхідним встановлення у ЦПК України процесуального наслідку порушення правил міжнародної підсудності у вигляді повернення позовної заяви позивачеві.

17. Сучасне нормативне регулювання реалізації права на позов у державах континентального права свідчить про те, що в його основі лежить суспільний інтерес, у зв'язку з чим у кожній державі акцентується увага на важливості інституту позову та переслідується одна і та сама мета - забезпечення прав людини та громадянина. При цьому кожна з держав обирає власну модель реалізації цього права на рівні конституції та цивільного процесуального законодавства.

18. Згідно з законодавством України, ФРН, Французької Республіки, Австрійської Республіки, Республіки Польщі право на позов - самостійне суб'єктивне право. Як будь-яке суб'єктивне право, право на позов є не в усіх осіб, а лише у конкретних осіб у конкретних справах при наявності певних умов (передумов). Тому реалізовано право на позов може бути тільки за умови виконання вимог процесуального закону.

19. Законодавство ФРН, Французької Республіки, Австрійської Республіки, Республіки Польщі не оперує поняттям «реалізація права на позов», зокрема у тому сенсі, в якому зазначена категорія розглядається у цьому дослідженні, а містить тільки схожі та опосередковані поняття, які можна об'єднати категорією «право на суд».

20. Для забезпечення найбільш повної реалізації права на позов у ЦПК України слід передбачити норму, яка б давала змогу позивачеві звернутись до національного суду із заявою про перегляд за нововиявленими обставинами його ухвали про відмову у відкритті провадження у справі з підстав порушення правил міжнародної підсудності, що виключає можливість подачі такого позову до того ж суду, у разі, якщо суд іноземної держави також відмовив у розгляді такого позову з підстави відсутності у нього компетенції щодо розгляду такої справи. У зв'язку з цим необхідним є внесення зміни до статті 361 ЦПК України та доповнення її окремою третьою частиною.

21. З метою більш повної, швидкої та зручної реалізації права на позов, а також з урахуванням удосконалення системи електронного документообігу в судах, доцільним є передбачення додаткового порядку пред'явлення позовної заяви - шляхом заповнення форми, що розміщена на офіційному сайті суду в інформаційно-телекомунікаційній мережі «Інтернет». Внесення таких змін до цивільного процесуального законодавства вимагатимуть внесення відповідних змін до інформаційного законодавства України та законодавства України про електронний підпис.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Колядіна Н. Г. Історичні етапи розвитку вчень про позов та право на позов на території сучасної України / Н. Г. Колядіна // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия «Юридические науки». - 2013. - Том 26 (65), № 2-1 (ч. 1). - С. 54-60.

2. Колядіна Н. Г. Злоупотребление правом на иск: понятие и пути преодоления / Н. Г. Колядіна // Jurnalul juridic national: Teorie si Practica.- 2015. - № 4 (14) - С. 50-55.

3. Колядіна Н. Г. Повернення позовної заяви як процесуальний інститут, покликаний встановити рівновагу між зловживанням правом на позов та його реалізацією / Н. Г. Колядіна // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». - 2016. - Вип. № 36, т. 1. - С. 94-99.

4. Колядіна Н. Г. Міжнародна підсудність як передумова реалізації права на позов за законодавством України / Н. Г. Колядіна // Вісник Запорізького національного університету. - 2015. - № 4(II) - С. 51-57.

5. Колядіна Н. Г. Право на позов відповідно до німецької правової доктрини / Н. Г. Колядіна // Журнал східноєвропейського права. Електронне науково-практичне видання. - 2014. - № 8. - С. 109-114 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://easternlaw.com.ua/wp-content/uploads/2014/10/koliadina_8.pdf.

6. Колядіна Н. Г. Право на позов у доктрині України та Німеччини: порівняльно-правові аспекти / Н. Г. Колядіна // Договірне регулювання суспільних відносин: тези доповідей науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 19-20 квітня 2013 р.). - Запоріжжя: ЗНУ, 2013. - С. 102-104.

7. Колядіна Н. Г. Поняття позову і права на позов у римському праві / Н. Г. Колядіна // Проблеми цивільного права та процесу: матеріали науково-практичної конференції, присвяченої світлій пам'яті професора О. А. Пушкіна (м. Харків, 25 травня 2013 р.). - Х.: ХНУВС; Золота миля, 2013. - С. 568-572.

8. Колядіна Н. Г. Щодо систематизації процесуальних передумов реалізації права на позов / Н. Г. Колядіна // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Держава і право: проблеми становлення і стратегія розвитку» (м. Ужгород, 15-16 листопада 2013 р.). - Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2013. - С. 74-76.

9. Колядіна Н. Г. Загальні передумови реалізації права на позов у цивільному процесі України / Н. Г. Колядіна // Міжнародна науково-практична конференція «Права людини в умовах сучасного державотворення: теоретичні і практичні аспекти» (м. Дніпропетровськ, 22-23 листопада 2013 р.). - Дніпропетровськ: ГО «Правовий світ», 2013. - Частина 1. - С. 68-70.

10. Колядіна Н. Г. Спеціальні передумови реалізації права на позов в цивільному процесі України / Н. Г. Колядіна // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Юридичні науки: проблеми і перспективи» (м. Острог, 6-7 грудня 2013 р.). - Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2013. - С. 25-28.

11. Колядіна Н. Г. Право на предъявление (удовлетворение) процессуальных требований и право на иск: соотношение понятий / Н. Г. Колядіна // Материалы международной научно-практической конференции «Конституция Российской Федерации как основа развития правового государства и гражданского общества в России» (г. Казань, 7-11 апреля 2014 г.). - Казань, 2014. - С.72-76.

12. Колядіна Н. Г. Погляди професора М. А. Гурвича щодо права на позов / Н. Г. Колядіна // Юридична освіта та юридична наука в Україні: витоки, сучасність, перспективи: тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 16-17 жовтня 2014 р.). - Запоріжжя: ЗНУ, 2014. - С. 133-135.

13. Колядіна Н. Г. Saiyo iudicatum solvi як обмеження права на позов, та шляхи його подолання / Н. Г. Колядіна // Актуальні проблеми цивільного права та процесу: матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції ім. Ю. С. Червоного (м. Одеса, 13 грудня 2013 р.). - Одеса: Фенікс, 2014. - С.139-143.

14. Колядіна Н. Г. Реалізація права на позов за законодавством ФРН / Н. Г. Колядіна // Актуальні проблеми цивілістики: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 21 листопада 2014 р.). - Одеса: Фенікс, 2014. - С. 158-163.

АНОТАЦІЯ

Колядіна Н. Г. Реалізація права на позов у цивільному процесі України та окремих держав Європейського Союзу: порівняльно-правове дослідження. - Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.03 - цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. - Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2016.

Дисертація є першим у вітчизняній доктрині цивільного процесу спеціальним комплексним дослідження проблематики реалізації права на позов за законодавством України та окремих держав Європейського Союзу у порівняльно-правовому аспекті.

У дисертації розглянуто історію виникнення і розвитку інституту цивільного позову як засобу захисту прав та інтересів осіб. Визначено поняття, юридичну природу та зміст права на позов. Досліджено поняття умов реалізації права на позов та його складові: передумови права на пред'явлення позову і умови здійснення права на пред'явлення позову. Здійснено класифікацію передумов права на пред'явлення позову. Проаналізовано та систематизовано запропоновані різними науковцями класифікації передумов права на пред'явлення позову.

З'ясовано схожі риси та відмінності у реалізації права на позов за законодавством окремих держав Європейського Союзу та України. Досліджено колізії у процесуальному законодавстві України та окремих держав Європейського Союзу у сфері реалізації права на позов, а також напрямки уніфікації процесуальних норм у межах Європейського Союзу.

Розроблено науково обґрунтовані пропозиції та рекомендації щодо вдосконалення національного цивільного процесуального законодавства з метою найбільш повної реалізації права на позов.

Ключові слова: право на позов, реалізація права на позов, передумови права на пред'явлення позову, умови здійснення права на пред'явлення позову, загальні передумови, спеціальні передумови, колізійно-правове регулювання.

АННОТАЦИЯ

Колядина Н.Г. Реализация права на иск в гражданском процессе Украины и отдельных государств Европейского Союза: сравнительно-правовое исследование. - Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.03 - гражданское право и гражданский процесс; семейное право; международное частное право. - Национальный университет «Одесская юридическая академия», Одесса, 2016.

Диссертация является первым в отечественной доктрине гражданского процесса специальным комплексным исследованием проблематики

реализации права на иск по законодательству Украины и отдельных государств Европейского Союза в сравнительно-правовом аспекте.

В диссертации впервые проведено теоретическое обобщение и новое решение научной задачи, которая заключается в определении сущности реализации права на иск, как определенного стандарта справедливости в пределах процессуальной формы. Все исследование проводилось в рамках концептуального утверждения: право на иск в материальном смысле как и право на его удовлетворение, то есть получение защиты, не может существовать без права на иск в процессуальном смысле.

Исковая форма защиты в рамках юрисдикций всех исследованных государств (ФРГ, Французской Республики, Австрийской Республики, Республики Польши) признается приоритетной формой защиты нарушенных гражданских прав. В контексте данного исследования осуществлена оценка возможности процессуального инициирования искового производства.

В диссертации рассмотрена история возникновения и развития института гражданского иска, как средства защиты прав и интересов субъектов. Сформулировано авторское определение понятия права на иск, под которым понимается положительное процессуальное право в системе прав человека, согласно которому каждый человек имеет возможность инициировать судебное разбирательство дела в исковом производстве в отношении своих гражданских прав и свобод.

Сформулировано авторское определение понятия «реализация права на иск». Данное понятие рассматривается как процесс, в котором лицо, условия правомочности которого установлены гражданским процессуальным законом, путем совершения конкретных, предусмотренных гражданским процессуальным законом действий, осуществляет право на возбуждение искового производства, что не зависит от характера и сущности гражданского спора, с которым указанное лицо обращается в суд.

Исследовано понятие условий реализации права на иск и его составляющие: предпосылки права на предъявление иска и условия осуществления права на предъявление иска. Рассмотрена классификация предпосылок права на предъявление иска, установлены критерии такой классификации, среди которых: наличие или отсутствие воли субъекта, инициирующего судебный процесс; возможность устранения инициатором процесса недостатков предпосылок, критерий наличия или отсутствия предпосылок.

В диссертации проанализированы и систематизированы предложенные различными учеными классификации предпосылок права на предъявление иска.

Установлены схожие черты и отличия процессов реализации права на иск по законодательству отдельных государств Европейского Союза и Украины. Исследованы коллизии в процессуальном законодательстве Украины и

отдельных государств Европейского Союза в сфере реализации права на иск, а также направления унификации процессуальных норм в рамках Европейского Союза.

Автором разработаны научно обоснованные предложения и рекомендации по совершенствованию национального гражданского процессуального законодательства с целью наиболее полной реализации права на иск.

Ключевые слова: право на иск, реализация права на иск, предпосылки права на предъявление иска, условия осуществления права на предъявление иска, общие предпосылки, специальные предпосылки, коллизионно-правовое регулирование.

SUMMARY

Koliadina N. The right to claim under the legislation of Ukraine and some countries of the European Union: comparative legal research - Manuscript.

The dissertation thesis for the degree of candidate of legal sciences, specialty 12.00.03 - Civil law and Civil procedure; Family law; Private International law. - National University «Odessa Law Academy», Odessa, 2016.

The dissertation is the first, in domestic doctrine of civil procedure, special complex research of issues of the right to claim under the legislation of Ukraine and some countries of the European Union in comparative legal aspect.

The dissertation examines the origins and development of the institute of civil action as a means of protecting the rights and interests of the people. The concept, legal nature and content of the right to claim are specified. The concept of conditions of the right to claim and its components: preconditions of the right to sue and conditions of the right to sue are defined. The classification of the preconditions of the right to sue is performed. Classifications of the preconditions of the right to sue offered by various scholars are analyzed and systematized.

Common features and distinctions of the the right to claim under legislation of Ukraine and particular countries of the European Union are discovered. Collisions in procedural legislation of Ukraine and some countries of the European Union in the scope of the right to claim and directions of the unification of procedural rules within the European Union are studied.

Scientifically based proposals and recommendations for improvement of national civil procedural legislation are developed for the purpose of more effective exercise of the right to claim.

Keywords: right to claim, the exercise of the right to claim, the preconditions of the right to sue, the conditions for exercising the right to sue, general preconditions, special preconditions, legal regulation of collision.

Підписано до друку 25.05.2016 р. Формат 60х90/16.
Ум.-друк. арк. 0,9. Тираж 100 прим. Зам. № 1606-02а.

Видавник і виготовлювач ПП «Фенікс»
(Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1044 від 17.09.02).
м. Одеса, 65009, вул. Зоопаркова, 25
Тел. (048) 7777-591.